

М А Т И Ц А С Р П С К А
КЊИЖЕВНО ОДЕЉЕЊЕ — ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА

ЗБОРНИК
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

II

Уредништво:

Д-р МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЋ
Д-р ПЕТАР ЂОРЂИЋ

Д-р РУДОЛФ КОЛАРИЧ
Д-р ПАВЛЕ ИВИЋ

НОВИ САД
1959

УЧЕШЋЕ СВ. САВЕ ИЛИ ЊЕГОВИХ САРАДНИКА У ИЗРАДИ ЖИЧКЕ ПОВЕЉЕ

ЕГОН ФЕКЕТЕ

Жичка повеља, која је овом раду послужила као предмет језичког испитивања, законски је споменик Стефана Првовенчаног и по времену свог постанка долази међу најстарије српске споменике. Повеља је несумњиво рашка и из прве половине XIII века. Година није тачно утврђена, али како се у повељи Стефан Првовенчани помиње као »краљ свих српских земаља«, а он је то био од 1217 до 1228 године, то је споменик свакако из овог раздобља. ЖП,¹ међутим, настала је поводом проглашења српске аутокефалне цркве (1219 год.) и оснивања независне архиепископије са седиштем у Жичи, па се као сигурније време постанка овог споменика може узети година 1220-та.²

Првобитан и цео оригиналан текст повеље, који је свакако постојао и био исписан на пергаменту,³ није нам данас познат. Од њега су сачувани само фрагментарни преписи, црном бојом исписани на зиду леве и десне стране звоника архиепископске цркве у Жичи, на самом улазу. Данас је, међутим, и овај препис на зиду врло оштећен, тако да се више од три четвртине текста уопште не може прочитати. Како, нажалост, нигде досад нису објављене, нити постоје фотографије овог значајног споменика, то сам се при раду морао углавном служити постојећим издањима ЖП.⁴ Међутим, пошто међу њима постоје извесне мање или веће разлике и неслагања, ваљало је, најпре, утврдити које је од њих најсигурније. Отишао сам, стога у Жичу и снимio делове натписа који су још остали видљиви, испитао сва издања до којих сам могао доћи (Миклошићево, Новаковићево, Соловјево, и издање у *Сербским летописима*), сравнио их са фотографијама, међусобно, и са ис-

¹ ЖП — скраћеница за Жичку повељу.

² Ову годину узима и Стојан Новаковић, Законски споменици српских држава Средњег века, Београд 1912, 571, и А. Соловјев, Одабрани споменици српског права од XII до краја XV века, Београд 1926, 23. Miklosich, Monumenta serbica, Viennae 1859, II, међутим, узима раздобље од 1222 до 1228 год., што, вероватно, неће бити тачно.

³ Исп.: Ст. Станојевић, Студије о српској дипломатици, Глас CLXIX, Београд 1936.

⁴ P. J. Sapařík, Památky Listini, 6—10; Ђ. Магарашевић, Србске летописи, 1828, друга честица 15—22; Fr. Miklosich, *ibid.*, 11—16; Ст. Новаковић, *ibid.*, 571—575; А. Соловјев, *ibid.* 17—23.

Посебан и специјалан проблем ортографије српских ћирилских споменика претставља употреба и начин обележавања прејотованих вокала, пошто је оно у њима и веома нередовно, а и веома неуједначено.² Отуда у Жичкој повељи, која поред *ю* за *ју* употребљава за *је* — *ѣ*,^{*} а за *ја* — *ѡ*, често мешање ових лигатура са *оу* (*с*), односно *ѣ*, *ѡ*. Међутим, од ове констатације значајнија је чињеница да се у Жичкој повељи за *је* и *ја* употребљавају знаци *ѣ* и *ѡ*, што нас, с обзиром и на време постанка овог споменика, упућује да цело питање доведемо у везу, и то непосредну везу, са радом св. Саве и реформом коју је он извршио у дотадашњој ћирилској ортографији.³

У вези за ЖП постављају се у том правцу два интересантна питања:

1. да ли се и у којој мери огледа у ЖП ортографска реформа Савина; и

2. могу ли се, на основу добивених резултата, извући неки одређенији и сигурнији закључци о самом писцу повеље?

Ево, прво, шта нам у том смислу показује ортографија самог споменика, тј. пре свега употреба и начин обележавања прејотованих вокала:

У почетку речи, у значењу *је*, правилно се употребљава *ѣ*: *ѣ* 13з, 15а⁴ *ѣ*же 15, *ѣ*ре 13, 15, *ѣ*го 11, 14, 15з, *ѣ*гоже 13, 14, *ѣ*моу 14з, 15, *ѣ*це 14, *ѣ*е 14, *ѣ*днѡ 15, *ѣ*пискоупниѣ 15, *ѣ*пискоупниѡ 15, *ѣ*моуѣтъ 15, *ѣ*уангѣли 11, *ѣ*акциѡѣ 11, *ѣ*хршлѡница 13, *ѣ*лѡшница 14, — сви случајеви;

врло ретки су примери са *ѣ* м. *ѣ* у овом положају: *ѣ*же 11, *ѣ*го 11, 14, *ѣ*моу 13, 14, *ѣ*и 14, *ѣ* 13 — сви случајеви.

У овом положају, у почетку речи, у значењу *ја* и *ју* употребљава се *ѡ* и *ю* правилно и сасвим редовно, без изузетка:

а) *ѡ*же 14, 15, *ѡ*же 11, — сви случајеви;

б) *ю* 14з, *ю*же 11, — сви случајеви.

Иза вокала, у значењу *је* најчешће се употребљава правилно *ѣ* (око 63 пута), али налазимо и употребу *ѣ* у значењу *је* у овом положају (у око 36 случајева):

а) *ѣ*не 13з, *ѣ*нен 13з, *ѣ*коѣго 14, 15, *ѣ*коѣмоу 14, *ѣ*коѣ 15, *ѣ*наказаниѣ 14, 15, *ѣ*накозоуѣтъ 14з, *ѣ*рхѣпискоупниѣ 13з, 15з, *ѣ*рхѣпискоупниѡ 15, *ѣ*рѡрѡщениѣ 14, 15, *ѣ*ставлѡѣтъ 15, *ѣ*дикѡлѡтѣниѣ 11, *ѣ*арниѣ 15, *ѣ*никоѣре 13, *ѣ*ратѣнь 12 итд.

б) *ѡ*накозоуѣтъ 14з, *ѡ*узимаѣтъ 14з, *ѡ*жиѣи 11з, *ѡ*не 14, *ѡ*никоѣре 14, *ѡ*рхѣпискоупѣ 13, 14, *ѡ*рѣдѡлагѣмѣ 14 итд.

ѡ и *ю* иза вокала, исто као и у почетку речи, употребљавају се правилно у значењу *ја* и *ју*.

¹ У Законским споменицима није дат цео натпис.

² А. Белић, Историја српскохрватског језика, Фонетика, Београд, 41.

³ В. о томе А. Белић, Учешће св. Саве и његове школе у стварању нове редакције српских ћирилских споменика, Светосавски зборник 1, Београд, 1936, 213—276.

⁴ Број у подврсти показује колико се пута наведени облик налази на означеној страни у MS.

* Услед недостатка одговарајућег штампарског знака за спојену лигатуру *је*, ову бележимо са *ѣ*.

а) Илна 12, Брага 12, Яньдрна 13, погаск 11, сина 15, вдѣгани 11, Гоурьакъ 12, пискоупниамъ 13, ткога 11, Божата 12, заселнами 12, царетвни 15 и сл.

б) дѣтию 12₁, наю 11, июдѣ 15, мною 15, господствоуюци 15₂, оуписою 13, 15, мольбною 11, имають 16, оузимають 15, Боюшами 11, властью 15, поставляють 13₂, печатню 13, 15; страшною 14, сию 14, имаю 13, вознию 13 итд.

Иза сугласника, међутим у значењу је редовно се употребљава е: поле (ЖП 12 Л), кралевољ 13, кралеви 13, 15, кралеви 13, оуземле 13₂, 14, оуземлетъ 14, 15, немъ 14₂, 15, светителемъ 15₂, земле 11, прѣстоупление 14, прѣмле 12, изволение 14, поставлени 14, итд. — 30 пута, а два пута чак употребљено је е у овом значењу: кралевољ 15 и светителе 15.

У истом положају, у значењу ја употребљава се а: крапа 15, кона 14, крестителя 11, 15, поставляють 13₂, поставляетъ 14, вставляетъ 15, жиждителя 11, лавлани 11, благославляетъ 14, или вса 11, 14, 15, вса 13, всаки 14, всакомъ 14 — сви случајеви; али се иза сугласника л, н употребљава и њ (у трећини случајева) у значењу ја: Батина 12, Хрѣпа 12, Гоуна 13, крапа 13, вставляючи 14, Чрънак 11, Добрина 11. — сви случајеви употребе њ иза сугласника.

У значењу ју употребљава се иза сугласника правилно ю. Навешћу све примере: краљу 13₃, 14, люди 13, 14, людѣхъ 13, оуземлю(тъ) 15₂, 13, прѣвѣзлюбленимъ 11, 13, прѣвѣзлюбѣнинаго 15, любо 15, прѣдатею 15, Лютогловы 11, Любота 12. Само у једном случају употребљено је ю неправилно: жоуп 13, а врло ретко употребљено је оу м. ю: краоу 15₂¹, Лоубота 12 и прѣвѣзлюбленимъ 11 — сви случајеви.

Претстоји питање: како према овој ортографији ЖП стоји ортографија споменика Савине школе тога времена — Карејског типика, Хилендарског типика и Хилендарске повеље Првовенчаног?

Анализирајући споменике Савине школе, Хилендарски типик, Хилендарску повељу Првовенчаног и Карејски типик, у светлу Савине реформе, тј. испитујући у њима употребу и начин обележавања прејотованих вокала у разним положајима, проф. Белић је показао следеће стање у њима:

»Нема никакве сумње да је заједничка црта ортографије и КТ и ХПП и ХТ употреба љ и ље, само с том разликом што се... у КТ не употребљава више никада љ у значењу љ; међутим, у оба ова остала споменика има још доста остатака од употребе љ у значењу љ.«²

»У ХТ за ја се употребљава у почетку речи готово искључиво љ, ретко у средини речи и на крају«, а »иза сугласника се употребљава најчешће љ, ретко а, а никада љ (ib. 232).

»Што се тиче ХПП, у значењу ја најчешће се употребљава љ и то у почетку речи, и у средини речи и на крају иза вокала, знатно се мање од љ у свим тим положајима употребљава љ; међутим, иза сугласника никада се не употребљава ни љ, ни љ, већ искључиво а« (ib. 230).

¹ Соловјев у првом од ова два примера бележи кралю.

² А. Белић, Учесће св. Саве, 232.

Овде се одмах види да се ништа од овога не слаже са стањем у ЖП. За Жичку повељу, напротив, потпуно важи баш оно што је проф. Белић констатовао за стање у КТ:

»Знак *ѣ* у значењу *ја* уопште се у КТ не употребљава, већ *ѣ* и то у почетку речи и донекле иза сугласника. Иза сугласника ипак су чешћи случајеви са *ѣ*« (ib. 230). И док у КТ има по који пример употребе *ѣ* иза сугласника (у трећини случајева га је употребио), ХПП и ХТ га немају никада (ib. 234 и 237). Иза вокала КТ употребљава у значењу *ја* доследно и правилно *ѣ* (ib. 236, 237).

Важно је напоменути да је употреба *ѣ* односно *ѣ* у значењу *ја* основна формална разлика међу Савином ортографијом и ортографијом његових сарадника, јер »док св. Сава не употребљава никада *ѣ* у значењу *ја*, већ једино и искључиво *ѣ*, дотле и ХПП и ХТ употребљавају још увек и *ѣ*« пошто њихови писци »нису могли — и поред најбоље воље — да напусте потпуно *ѣ* у значењу *ја*« (ib. 234—5).

У значењу *је* имамо у разним положајима различито обележавање овог звука.

Као што смо видели, у ЖП се готово увек употребљава *ѣ* у почетку речи у значењу *је* и врло ретко *ѣ*.

У својој расправи проф. Белић не прецизира како стоји ствар са употребом лигатуре *ѣ* у том положају у КТ, већ само даје општу констатацију да »школа Савина исправно употребљава *ѣ*, *ѣ*, *ю* само у почетку речи и иза вокала« (ib. 236—7). Прегледао сам стога КТ и нашао да се у почетку речи само двапут уместо *ѣ* употребљава *ѣ*: *ѣвар(ѣлиѣ)* КТ 11 и *ѣвар(ѣлиѣ)* 11¹, иначе редовно *ѣ*. Стање у ЖП се, дакле, опет готово сасвим поклапа са Карејским типиком.

С друге стране, међутим, у ХТ се у почетку речи најчешће употребљава *ѣ* у значењу *је*, а *ѣ* »сасвим ретко« (ib. 232).

У ХПП у почетку речи *ѣ* се употребљава »доста често«, али се употребљава и *ѣ* (ib. 230).

Иза вокала у значењу *је* КТ употребљава најчешће *ѣ*, »али се још понегде употребљава и *ѣ*« (ib. 229). Иако се у ЖП *ѣ* м. *ѣ* употребљава у већем броју него у КТ, то ипак ништа не смета да и овде констатујемо истоветност у ЖП и КТ, јер и у једном и у другом споменику у значењу *је* чешће је употребљено *ѣ* док, с друге стране, у ХПП и ХТ имамо управо обрнуту ситуацију: у значењу *је* иза вокала знатно се чешће и у ХПП и у ХТ употребљава *ѣ* него *ѣ* (ib. 230, 232).

»Иза сугласника у значењу *је* употребљава се у КТ редовно *ѣ* и само једном *ѣ*: *гѣ(го)мѣтъ* КТ 5«, (ib. 229—230). У ЖП је сасвим иста ситуација, само с том разликом што је *ѣ* у овом положају употребљено двапут. У ХПП *ѣ* се не употребљава »иза сугласника никада« (ib. 230), а исто тако је и у ХТ (ib. 232, 234, 235).

Поред тога, ХТ у 178 случајева употребљава *ѣ* иза сугласника »да њиме обележи *ѣ*« (ib. 265—7). ЖП, напротив, уопште не зна, као ни КТ, за употребу знакова за некадашње носне вокале.

¹ Д-р Владимир Ђоровић, Списи св. Саве, Београд—Ср. Карловци 1928, 5—13.

»Најзад, ю се употребљава у КТ правилно у свим положајима у којима му је место, и у почетку речи, и иза вокала и иза сугласника« (ib. 230). Ипак, једном је ю у КТ неправилно употребљено: могуци, а рекъшю је према старијим споменицима (ib. 230).

У ЖП је опет готово иста ситуација као и у КТ; ю се правилно употребљава и у почетку речи и иза вокала, а иза сугласника се само врло ретко може наћи оу м. ю; једном само имамо жупе, такође према старијим споменицима, као и рекъшю у КТ.

»Међутим, оба друга споменика, и ХПП и ХТ, употребљавају ю исправно само у почетку речи и иза вокала, а иза сугласника они употребљавају — и то ХТ готово искључиво, а ХПП у већини случајева — оу (или ѝ). Колико ХПП невешто употребљава ю иза сугласника, показују две околности: прво, што она ю употребљава једино иза сугласника л, а, друго, што и у том једном случају употребе ю она, релативно, много греши«. (ib. 234).

На основу оваквог стања ортографије Карејског типика, Хилендарске повеље и Хилендарског типика професор Белић је закључио да је Савина ортографска реформа радикално примењена само у Карејском типичу, док се у Хилендарској повељи и Хилендарском типичу налазе још многостране везе са старом, Немањиним ортографијом,¹ као и ортографска колебања у стварима са којима је св. Сава био савршено начисто. Отуда произлази да се једино за Карејски типик може рећи да је споменик који је »врло вероватно сам св. Сава писао«, док су друга два споменика писали сарадници Савини, који, и поред најбоље воље и труда, нису могли да се потпуно одвикну старих навика у начину писања (ib. 229—236).

Како се стање ортографије у Жичкој повељи готово потпуно, сем врло малих изузетака, слаже са стањем у Карејском типичу, мисао да се и у КТ и у Жичкој повељи, вероватно, огледа иста рука намеће се сама по себи.

Извесни примери који се, строго узевши, не би можда очекивали у Жичкој повељи, с обзиром на стање у КТ, не могу много утицати на изнесену поставку. Ради се о наведеним облицима у Жичкој повељи са е м. њ у почетку речи и о облицима са оу м. ю иза сугласника. Малобројност таквих примера (од 36 случајева употребе је у почетку речи, само 7 пута имамо е м. њ, а од 19 случајева употребе ју иза сугласника сигурна су само три облика са оу м. ю) јасно показује да се овде ради само о ретким изузетцима. Они су могли настати и приликом преписивања са оригинала на зид, као грешке преписивача. Није искључено ни то да је Сава пре озакоњења повеље дао Стефану својеручни концепт, писмени предлог текста повеље, који је касније могао бити донекле измењен, или у који су могле бити унете нове речи што је могло довести до тих малих отступања од Савине ортографије.

Сем тога, и неки чисто историјски моменти такође упућују на уверење да је Жичка повеља била документ у чијем је стварању св. Сава, као први српски архиепископ, морао имати извесног ак-

¹ До истог закључка дошао је и проф. П. Ђорђић; исп. Прилози проучавању језика у списима св. Саве, 193.

тивног учешћа. С обзиром на то, наиме, да се за тек признату српску аутокефалну цркву питање њене економске консолидације наметало као елементарни проблем учвршћења и даљег развика њене политичко-идеолошке власти и моћи, Жичка повеља — која је гребало ово питање не само правно да реши, него и да, по природи својој, гарантује неприкосновеност црквене својине¹ — морала је за српску цркву бити документ од прворазредног значаја и важности. С друге стране, опет, јака самостална црква имала је да послужи као идејни темељ српске феудалне државе, као ослонац даљег јачања независне државе, владарске и црквене власти. Св. Сава, као поглавар цркве, њен градитељ и организатор, није могао бити незаинтересован и по страни када се на државном сабору, па и пре њега, решавало и одлучивало о њеним средствима за производњу и изворима богаћења, тј. о величини и пространству баштинских земљишних поседа који ће припасти жичком аутономном властелинству; о разним правима и привилегијама цркве и манастира; о теретима приложених заселака, села и жупа; о дужностима и обавезама Влаха сточара; о унутрашњим правним и аграрним односима и сл.

Поред тога, Жичка повеља је својим одредбама задирала и у нека чисто црквена питања и »највећи њихов део (24 параграфа) јесу општи прописи који важе не само за жичку метохију, него за целу архиепископију, те има значај општег законодавства о духовним стварима«,² па је већ и с те стране учешће св. Саве у изради ове повеље сасвим очекивано. Ово и утолико пре што је жива сарадња Саве и Стефана из тога доба добро позната.

Мање је, међутим, вероватно да је Жичку повељу писао неко од сарадника Савиних, јер су писци рукописа Савине школе тек улазили у његову ортографију припадајући на тај начин »више његовом правцу неголи школи оличеној у непоколебљиво одређеним правилима« (А. Б. *ib.* 267). У Савино време, дакле, није могло бити речи о неком сређеном и уједначеном правопису као што га, уосталом, није било ни много доцније.³ Отуда је разлика између правописа Карејског типика и, рецимо, Хилендарског типика уочљива већ на први поглед, а што указује на то да их није писало исто лице. С друге стране, јединственост ортографије и правописног система у Карејском типичу и у Жичкој повељи упућује на закључак да је у изради оба споменика учествовала само једна рука. Ово потврђују не само Хилендарска повеља и Хилендарски типик, који су као и Карејски типик и Жичка повеља из једног временског периода (крај XII и почетак XIII века), већ и Савина крмчија чија се »ортографија исто онако одликује од Савине (у Карејском типичу) како се од Савине ортографије одликује и ортографија Хилендарског типика« (А. Б. *ib.* 258), иако је она и

¹ Д-р Теодор Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави, Београд 1931, 89.

² Д-р Александар Соловјев, Манастирске повеље старих српских владара, Скопље 1938, 7.

³ Др П. Ђорђевић, Прилози проучавању језика у списима св. Саве, Богословље X, Београд 1935, 191.

по времену и по месту постанка ближа Жичкој повељи него Хилендарском типикy, јер је писана у време Савиног архиепископовања (1219 г.)¹, а не у време његовог боравка у Хилендару.

Да је, према томе, Жичку повељу писао само неко од сарадника Савиних, тај би споменик вероватно имао ортографске особине ближе Хилендарском типикy, јер, поред осталог, не треба никад изгубити из вида »да се ортографске особине споменика врло полако и споро мењају« и »да у писму има увек много више конзервативизма и традиције неголи у многим другим културним радњама« (А. Б. ib. 271).

Једно стоји у сваком случају: св. Сава морао је имати активног учешћа у изради Жичке повеље, јер то ортографија, а и друге фонетско-морфолошке црте јасно потврђују; у којој мери се у њему огледа Савина рука — да ли потпуно, углавном или делимично, није, и поред свега, лако рећи. Утицај његове школе и реформе у овом споменику је, међутим, несумњив, те Жичку повељу убудуће неизоставно треба уврстити у један циклус са Карејским типиком, Хилендарском повељом Првовенчаног и Хилендарским типиком, а у првом реду са Карејским типиком. Јер, новији, световни правопис доследно је примењен, као што је у овом раду показано, не само у Карејском типикy, а како се то досад сматрало,² већ у истој мери и у Жичкој повељи, док се у осталим споменицима Савине епохе, па и касније, огледа једино знатан његов утицај.

Земун

ЖИЧКА ПОВЕЉА

— ПРЕПИС —

Препис Жичке повеље дајем овде на основу фотографија споменика начињених у лето 1957 године. У њему је само оно што је и на самом оригиналу. Међутим, како је споменик у врло лошем стању и како се на многим местима могу прочитати само делови реченице или делови речи, то сам ја, да би се знало којим целинама припадају, та избрисана места, односно слова ставио у средњу заграду: [], али само тамо где сам то сматрао потребним. Иначе, остале делове текста који се више никако не могу прочитати назначио сам тачкицама.

Све што се налази у средњим заградама узео сам према Миклошићевом препису. Нисам, дакле, у сам препис уносио нити назначио слова која нису у оригиналу написана, а која је Миклошић из било којих разлога додавао.

¹ А. Белић, ib. 229—234.

² Др П. Ђорђевић, ib. 193.

Бројеви 1, 2, 3 итд. означавају ред текста у оригиналу.

ТЕКСТ НА ЛЕВОЈ СТРАНИ УЛАЗА

1. семѣ же прѣсвѣтѣмъ храмѣ спѣа нашего іса хѣ . по неисповѣдимѣи млѣсти его еже створивъ насъ . стѣфанъ . по вѣнчани млѣсти вѣнчани прѣви краль [вѣсе српскіиѣ]
2. землѣ дивклитіиѣ и травѣниѣ . и дальмаціиѣ и захълми[іе] и съ прѣвѣ¹(-) завѣленимъ ми си⁰мъ . рад⁰славомъ . по вѣнчани. млѣсти намѣстѣнник ми при
3. [спа]сѣс нашѣмъ ісѣс хѣу и его ѣтимъ стими дрѣви чѣстнаго и животворѣщаго крѣста гана . и ѣтѣми страсть[ми]
4. ѣтаго прѣрка прѣлече крѣститѣла ивѣна деснице юже вѣлажи на врѣхъ житѣла и крѣсти и ѣ глави прѣлѣтчеви . и мѣшѣми всѣ х[ѣ]
5. стѣхъ . апѣлъ . прѣкѣ . мѣнникъ . ѣтѣль прѣвѣнѣхъ . иконами стѣхъ и четнихъ вѣразъ . и съсоудѣ златими . и сребѣрними . иридидами довѣлно . и закѣси
6. и покрѣви ѣтѣми . и ризами чѣтними и ѣтими іеуанг . и книгами мнѣгами ииѣми правдами іаже вѣше на просѣвѣщеніи спѣсоу нашѣмоу
7. ісоу хѣу . и на крѣмъ . и на шѣтѣниѣ . слоужѣшимъ ѣтомуу храмоу семѣ . село талѣско и съ ратинѣвѣ . и съ заклѣпитовѣ лѣсковѣ . топо(-)
8. льница съ воюшами . ривѣнца и съ вѣстѣми вѣрѣшѣми . и съ вѣкнѣвѣ . жича съ рашѣкимъ дѣломъ и сѣ штаринѣвѣ пѣшѣчаница вѣса сѣ пѣчаномъ . воукови (-)
9. ца грахокица вѣса . скѣнѣци грачаница . радиѣво . конарево . чѣрѣнаве . съ сѣкрѣчѣвѣ . вѣрѣтница съ трѣгомъ . гвочаница
10. села долѣна вѣсъ . борѣкѣ . гѣнила . добринѣ . вѣтахоѣво . а оу хѣвѣстѣнѣ села . пѣкъ съ засѣліемъ си чѣрѣни врѣхъ стѣлѣпѣзи . трѣбѣовитѣнкѣ горажаа вѣсъ . наклѣ вѣсъ съ чѣлѣпѣкии .
11. и съ лавлани . лютоглавы съ градѣмъ . [а оу затонѣ] села . чѣрѣнѣча съ засѣліемъ си . шѣкѣ ивѣни съ засѣліемъ . замѣчанѣ съ засѣліемъ . доуѣвоѣганѣ . и вѣса сѣкѣ села съ засѣліемъ си . а сѣ
12. оу зѣтѣкѣ села трѣболе плавница . оу горскѣи жоупѣ голѣнѣ[ѣ а сѣ п]анѣ на спо[рихѣ] нѣздри іавори[сѣ] ѣ лоукавицами . оу хѣвѣстѣнѣ слано поле съ тмѣсѣкѣмъ гвѣздомъ надѣ вѣрѣзницами желѣнѣ а зимѣ па(-)
13. ше шѣ[ѣ] вѣрѣзѣне долоу низѣ соутѣкѣскоу сѣ вѣкѣми . пашами . іакѣре прѣкѣмѣ цѣрѣковѣна мѣда . съ вѣкѣми пашами . зимѣними . и лѣтѣними . а по шно сѣрѣнѣкѣ котѣлѣника . а сѣ власи чѣто сѣмо дали сѣки цѣрѣкѣ(-)
14. и имена [си соутѣ] гѣрѣдѣ кѣнѣзѣ и з[ѣ] дѣтѣниѣ . радѣта . вѣлѣкѣславѣ . тихѣомирѣ . станимирѣ . вѣонхѣна . драгѣшанѣ . нѣкѣрѣславѣ . злѣна . мирѣшѣ . браіѣнѣ . нѣгѣоушѣ . нѣгѣота . сына . ра[до]мирѣ : драганѣ

¹ Полугласник у експонату свуда сам бележио са ѣ јер, иако има графичких варијанти које се приближавају ѣ најчешће је тешко одредити којем су типу ближе.

15. воило . дрѣжи[хъна пачеми]ль . батинна . братмиръ . драгоушь .
тихомиръ . братешъ . грѣдошь . гостило . пошь [стан]ъ
драгоманъ . станъ . деславъ.¹ кѣпленъ даша . берило . нѣгъ в[оуниа]о .
дра
16. братѣ[нь] [дѣ]тию драгъшь . братило .
рад[оса]авъ . тѣддоръ драгославъ . мѣжило . тихочъ .
драгомиръ . драгъшь милобратъ . драгъ[шь]
17. прѣв[о]славъ . драгъшь поли[гра]дъ . раднишь .
тихо[миръ тъ]ца мѣ [бер]ило и съ дѣтию . гостимиръ .
радъ . гостимира м
18. бра[тославъ] [пред]миръ вѣчь . краимиръ² .
братило . вѣдиславъ . тихо[славъ]
19. срацинь . хрѣла . миаць . добро[миръ] . сина . владъ .
десило . доброс[лавъ] . тешемиръ . вѣдинъ
20. [братосла]вѣ³ вѣггота тольк[ъ драг]ънь .
лѣбота . кѣлинь . вѣзѣки [тѣ]дрѣ⁴ . вѣкоръ . нан^ота [сина нѣгъ]
братеш[а]
21. мирошь . велѣнь . сраци[нь] вѣггота гостило
ч[връи]ѣга
22. [го]стило м[ѣжъ]⁵ [боу]нь . дѣдъ драгъшь . гѣна .
врат[ими]ръ⁶ вкоса[вѣ]
23. [воръ]чь леп[ен]иць вѣк вѣлаца⁷ . лѣвчъ⁸ лѣгомъ . раси[а]
24.
25. [кр]алевом[ъ] пѣ[чатню къ] краю да [акѣ] не поидѣ по печати то
тѣзи

ТЕКСТ НА ДЕСНОЈ СТРАНИ УЛАЗА

1. сиже стъ и пр[ѣ]квѣ[ц]и[ен]и хрѣмъ спс[а нашего] isa ха авъ млстнию
бѣжию вѣнъчавни краљ стѣфанъ . и с . прѣквѣзлюбленимъ си^омъ своимъ
радославомъ прѣквѣцемъ иго[же]
2. [хра]мѣ спс[а нашего] здѣ да поставляють се вси кралине
хотеще быти државѣ сѣи и рахпни . и пискѣпни . игѣмни . †
3. [прилежи]х[омъ] поудъ власть сиен цркы⁹ крѣшилницюу
моравоу воръчь лепеници вѣк вѣла[нца лѣ]в^очь [доу]го[мира] .
раси[на]
4. [прилежи]х[омъ] цркѣ спс[а нашего] съ симъ да не им[аю]
дв^ореке никоре [в]ла[хъ] или земльски

¹ Код Миклошића је десеслав (MS 12).

² Код Миклошића је красмиръ (MS 12).

³ Код Миклошића је братослав (MS 12).

⁴ Код Миклошића је теудоръ (MS 12).

⁵ Код Миклошића је нѣжъ (MS 13).

⁶ Код Миклошића је братимиръ (MS 13).

⁷ Код Миклошића је вѣлаца (MS 13).

⁸ Код Миклошића је лѣвчъ (MS 13).

⁹ Код Миклошића је цркн (MS 13).

5. инѣмь [пискоу]пниамь ке св дошле жоупе
6. . . . [писк]спь да [оу]земле . а сие . д . жоупе . иельшаниц[а]
7. оу раск [и светогорь]ски манастирь . и света бца
8. ними никоре вѣласти пискѣпие а шпоповъ сцѣмь по[ставлени]
9. [арх]иєпи[ск]ѣпа . а в поставлени игоуменьскмь игож[е]
10. [цѣ]ловѣ иго поставла его¹ игоумена и по томоу бжсв[ѣ]ни
11. не разлоучати² се мжоу ѿ жєне и женѣ ѿ моужа аще ли котори
вѣрѣцет[ъ] се сию ст[ра]шною заповѣ[д]ь
12. оузимаєть³ [се] на [и]емь по . в . кона аще [ли] шть
13.
14. [и]аказоу[ет] се противоу саноу своємоу аще ли в себѣ
сама иметъ вѣснова[ти]⁴ се]
15. [и]ма то св^онимь тѣло[мь] д[а] на[к]азоу[е] [нака]завѣ
ю да ю водитъ⁵ аще л[и]
16.
17. мѣжа ин[ого] ѡзети
18.
19. [т]о да ѡзв[и]ма ипискоупниа иеднь во[лѣ] [госпо-
д]ствоу[ю]щи аще кто сватв[и]ц[ѣ]
20. ѡзвима [светителѣ] п[олови]нѣ а [распоу]ца[ю]ть ѡ
ра[споу]стѣхъ или ѡ сватв[и]цахъ иже по[з]иваю[т] се прѣд свѣтлє иє[ре]
порѣкѣ
21.
22. [б]жѣств[и]чкѣ и не изречн[и]чкѣ славѣ црств[и]а твоєг[о] да
аще кто прѣстоупитъ
23. и бѣмѣт[р]и [ро]жльшии прѣсвѣт[и]и
24. стефана . и стаго ѿца и ашиго сави и стыхъ ѿць нашихъ .
тн . иже въ никьи и мною грѣшнѣмь [да иє за]везанъ [въ с]и вѣкѣ
и в[ъ] вѣдѣшии [и] асаѣд[никѣ]
25. при[че]стѣнникъ рѣкшиимъ⁶ вѣзми разѣпни иго кръвь иго
на нас и на чѣдѣхъ нашихъ да прич[ѣ]ть се къ тѣмь

¹ Код Миклошића је поставлаєт его (MS 14).

² Код Миклошића је разлоучати (MS 14).

³ Код Миклошића је оузимаєть (MS 14).

⁴ Код Миклошића је вѣсноваѣти (MS 14).

⁵ Код Миклошића је водитъ (MS 14). Грешка је, вероватно, у ори-
гиналу.

⁶ Код Миклошића је рѣкшиимъ (MS 16).

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

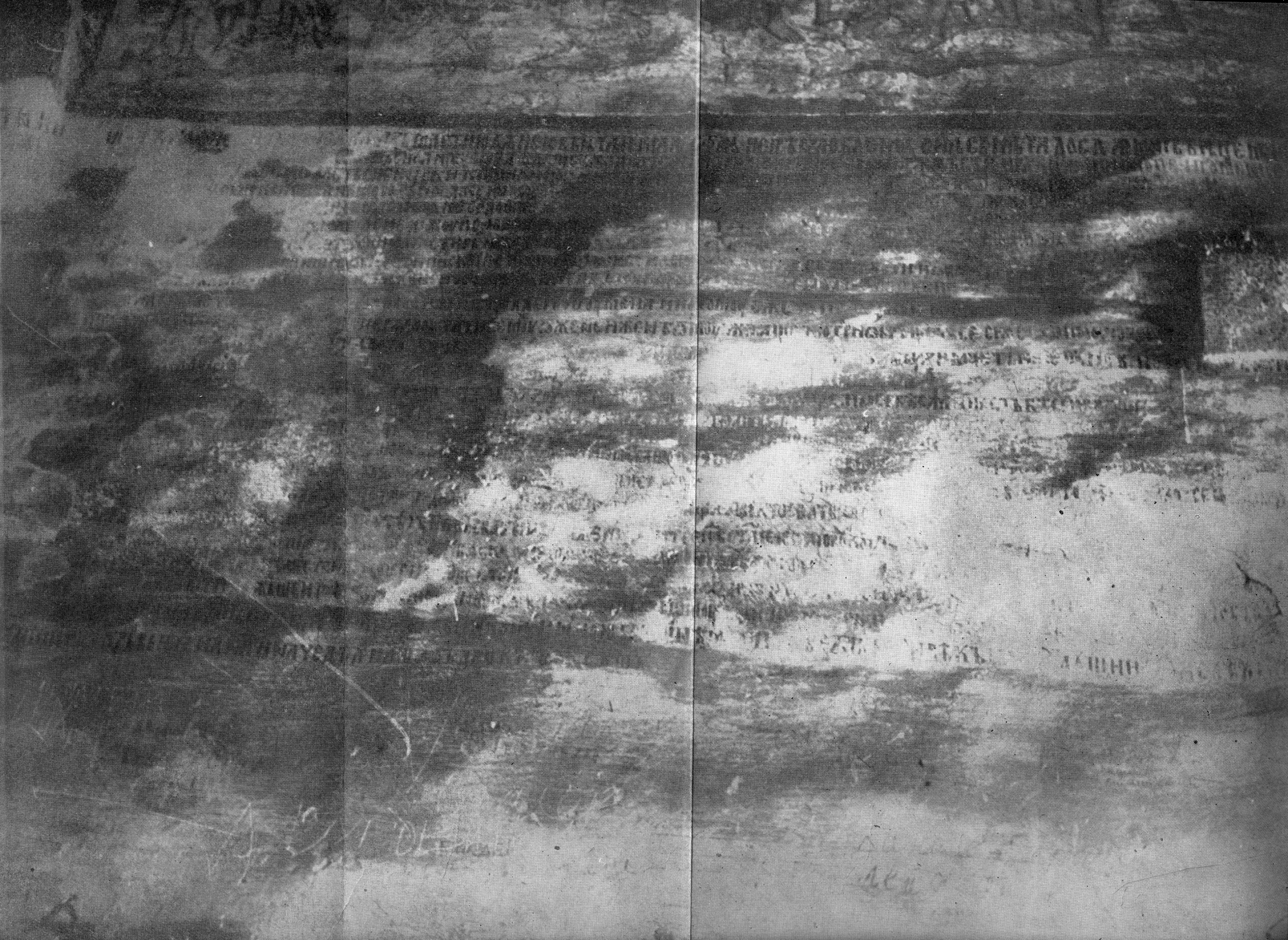
ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

ИЖЕСТ

Handwritten text, possibly a signature or name, located in the bottom left corner of the page.

Handwritten text, possibly a signature or name, located in the bottom right corner of the page.